

TIL O'RGATISH JARAYONIDA MILLIY QADRIYATLARNI SINGDIRISH METODIKASI: BOSHLANG'ICH SINIF "TARBIYA" DARSLARI MISOLIDA

Karimova Muhayyo Abdumajit Qizi

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinflarda joriy etilgan "Tarbiya" fani darslari misolida til o'rgatish jarayoniga milliy qadriyatlarni singdirishning ilmiy-nazariy asoslari va samarali metodikasi tahlil qilinadi. Milliy qadriyatlarning mohiyati, ularning yosh avlod ma'naviy-axloqiy kamolotida tutgan o'rni yoritiladi. Maqolada til va qadriyatning o'zaro bog'liqligi asoslanib, "Tarbiya" darslarida og'zaki nutq, matnlar bilan ishlash, rolli o'yinlar, hikoya tahlillari orqali vatanparvarlik, insonparvarlik, mehnatsevarlik, ota-onaga hurmat kabi milliy qadriyatlarni singdirishning amaliy usullari ko'rsatib o'tiladi. Tadqiqot natijalari o'qituvchilar uchun ushbu jarayonni samarali tashkil etish bo'yicha amaliy tavsiyalar beradi.

Kalit So'zlar: Milliy qadriyatlar, Til o'rgatish, Tarbiya fani, Boshlang'ich sinf, Metodika, Axloqiy tarbiya.

Kirish.

O'zbekistonda amalga oshirilayotgan keng ko'lamli ta'lim islohotlarining bosh maqsadi komil inson, Vatanga sadoqatli va milliy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalangan shaxsni shakllantirishdan iborat. Bu vazifa globallashuv jarayonlari tobora tezlashib borayotgan bugungi kunda yanada dolzarblik kasb etmoqda. Yosh avlodni begona madaniyatlarning salbiy ta'siridan himoyalash va ularning ongiga o'zlikni anglash tuyg'usini singdirish strategik ahamiyatga ega masala hisoblanadi. Ta'lim tizimining barcha bo'g'inlarida ma'naviy-axloqiy tarbiyani kuchaytirish maqsadida 2020-2021-o'quv yilidan boshlab boshlang'ich sinflarda "Tarbiya" fani joriy etildi. Bu fan milliy o'ziga xoslikni saqlash va rivojlantirishda asosiy tayanch bo'lib xizmat qiladi. "Tarbiya" darslarining asosiy xususiyati shundaki, u nazariy bilimlarni berishdan ko'ra, amaliy ko'nikmalar va xulq-atvor qoidalarini shakllantirishga qaratilgan. Ushbu jarayonda til o'rgatish, ya'ni o'quvchilarning og'zaki va yozma nutqini rivojlantirish masalasi ajralmas o'rin tutadi. Zero, til qadriyatlarning ko'zgusi, uni mustahkamlash millat ma'naviyatini mustahkamlash demakdir. Maqolaning maqsadi boshlang'ich sinf "Tarbiya" darslari misolida til o'rgatish jarayonida milliy qadriyatlarni singdirishning o'ziga xos metodik xususiyatlarini tahlil qilish, ilmiy asoslash hamda pedagogik amaliyot uchun samarali usul va yondashuvlarni asoslab berishdan

iborat. Tadqiqotda pedagogika, psixologiya va tilshunoslikning tegishli yo'nalishlaridagi ishonchli manbalardan foydalanildi.

Milliy qadriyatlar har bir xalqning tarixiy taraqqiyoti davomida shakllangan, avloddan-avlodga o'tib kelayotgan, uning turmush tarzi, axloqiy me'yorlari, an'analari va urf-odatlarini belgilovchi, jamiyat uchun muhim ahamiyatga ega bo'lgan ma'naviy-axloqiy ne'matlardir. Til esa bu qadriyatlarni o'zida saqlovchi va ularni kelajak avlodga yetkazuvchi yagona, doimiy vositadir. Tadqiqotlar ko'rsatishicha (M. Karimova, A.B. Bolqiyev), boshlang'ich sinf o'quvchilari ongiga milliy qadriyatlarni singdirishda aynan lingvistik materiallardan foydalanish eng samarali yo'ldir. Masalan, "Vatan", "saxovat", "odob-axloq", "mehmondo'stlik", "ota-ona ehtiromi" kabi tushunchalarning mohiyati va ularning ijtimoiyahamiyati til birliklari (maqollar, hikmatlar, iboralar) orqali yorqin va ta'sirchan qilib yetkaziladi. Boshlang'ich sinf o'quvchisi tilni o'rganar ekan, u nafaqat so'zlarni, balki ana shu so'zlarda mujassam bo'lgan milliy dunyoqarash, fikrlash tarzi va axloqiy me'yorlarni ham o'zlashtirib boradi. Shuning uchun "Tarbiya" darslarida tilga bo'lgan e'tibor, o'zbek tilining boy va rang-barang imkoniyatlaridan foydalanishga urg'u berish ma'naviy tarbiyaning ajralmas qismi bo'lishi lozim. "Tarbiya" darslarida milliy qadriyatlarni singdirish metodikasi bir qator pedagogik va psixologik tamoyillarga asoslanadi:

Integrativlik (yoki Komplementarlik) Tamoyili. Bu tamoyilga ko'ra, milliy qadriyatlar til o'rgatish jarayoniga sun'iy ravishda emas, balki tabiiy va organik ravishda kiritilishi kerak. Bu degani, har bir til o'rganish mashg'uloti (matn tahlili, nutqiy vaziyatni yaratish) biror-bir axloqiy yoki ma'naviy qadriyatni shakllantirish maqsadini ham ko'zda tutishi kerak. Masalan, lug'at boyligini oshirish vazifasi "mehnatsevarlik" mavzusidagi maqol va hikmatlar orqali amalga oshiriladi.

Yosh Xususiyatini Hisobga Olish Tamoyili: Boshlang'ich sinf o'quvchilari tafakkuri ko'proq obrazli va hissiyotga boy bo'ladi. Shu sababli, qadriyatlarni singdirishda majoziy obrazlar, o'yinlar, ertak qahramonlari, she'rlar va qo'shiqlar orqali ta'sir etish metodi ustuvorlik qilishi lozim.

Abstrakt tushunchalarni (masalan, adolat, mas'uliyat) ularning kundalik hayotiga yaqin bo'lgan aniq misollar orqali tushuntirish talab etiladi.

Faoliyatga Yondashuv Tamoyili: Qadriyatlar nazariy yodlash orqali emas, balki amaliy faoliyat va xatti-harakatlar orqali mustahkamlanadi. O'quvchilar qadriyatni ifodalovchi faoliyatda (rol o'ynash, kichik loyiha tayyorlash, birovga yordam berish) bevosita ishtirok etishi, o'z nutqiy ko'nikmalarini ana shu faoliyat ichida qo'llashi lozim.

Til O'rgatishga Yo'naltirilgan Amaliy Metodik Usullar. "Tarbiya" darslarida milliy qadriyatlarni singdirishda quyidagi til o'rgatish metodlaridan samarali foydalanish tavsiya etiladi:

Badiiy Matnlar Tahlili Metodi (Leksika va Nutq Rivoji). "Tarbiya" darsliklari tarkibida milliy qadriyatlarni tarannum etuvchi qisqa hikoyalar, ertaklar va rivoyatlar mavjud. O'qituvchi matnni o'qishdan so'ng, undagi leksik birliklarni (masalan, "sadoqat", "ehtimom", "kamtarinlik") tahlil qiladi. Eng muhimi, o'quvchilardan qahramonlarning xatti-harakatlariga qadriyatlar nuqtai nazaridan baho berish talab qilinadi. "Bu qahramonning fe'l-atvorida qaysi milliy qadriyat namoyon bo'ldi? Sen uning o'rnida bo'lsang, qanday so'zlagan bo'larding?" kabi savollar orqali ularning tanqidiy fikrlashi va og'zaki nutqi rivojlantiriladi.

Rolli O'yinlar va Dramatizatsiya (Dialogik Nutqni Rivojlantirish). Rolli o'yin kichik yoshdagi bolalar uchun eng ta'sirchan metoddir. O'quvchilar milliy marosimlar (masalan, mehmonga borish, yig'ish-terish hasharida ishtirok etish) yoki odob-axloq qoidalarini talab qiluvchi vaziyatlarni (masalan, kattalarga salom berish, yordam so'rash) sahnalashtirishadi. Bu jarayon ularning o'zbek tilidagi axloqiy muloqot formulalarini ("Assalomu alaykum", "Rahmat katta", "Kechirasiz") amaliy qo'llashini ta'minlaydi. Tilni o'rganish qadriyatlarni amaliyotga singdirish bilan birga kechadi.

Dialog va Evristik Suhbat Metodi (Monologik Nutqni Shakllantirish). O'qituvchi o'quvchilarni ma'lum bir qadriyat (masalan, "Vatanparvarlik") haqida mustaqil fikr yuritishga undaydi. Suhbat natijasida o'quvchilar o'z fikrlarini mantiqiy ketma-ketlikda, grammatik jihatdan to'g'ri shakllantirishga harakat qiladi. Bu usul bolalarda qadriyatga oid tushunchalarni chuqurlashtirish bilan birga, ularning og'zaki nutqini boyitadi va fikrlash doirasini kengaytiradi. Loyiha Metodi ("Mening Oilamning Qadriyatlari") (Yozma Nutq va Izlanish). Loyiha ishlari orqali o'quvchilar mustaqil izlanish olib borishga, ota-onalari bilan hamkorlik qilishga o'rganadi. Masalan, "Mening oilamda saqlanib kelayotgan urf-odat" mavzusida kichik esse yoki taqdimot tayyorlash vazifasi beriladi. Bu, bir tomondan, oilaviy qadriyatlarni o'rganishga xizmat qilsa, ikkinchi tomondan, yozma nutq ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich sinf "Tarbiya" darslari til o'rgatish jarayoniga milliy qadriyatlarni singdirish uchun keng imkoniyatlar yaratadi. Tilni faqatgina grammatik qoidalar yig'indisi sifatida emas, balki milliy madaniyatning tashuvchisi sifatida o'rganish, yosh avlodning ma'naviy barkamolligiga erishishning asosiy shartidir. Milliy qadriyatlarni singdirishning asosiy metodik yo'li til o'rganishning turli shakllarini (o'qish, yozish, so'zlash, tinglash) to'g'ridan-to'g'ri ma'naviy-axloqiy mazmun bilan bog'lashdan iboratdir. Boshlang'ich sinf o'qituvchilari uchun "Tarbiya" darslarida til va

qadriyatlarni integratsiya qilishga oid maxsus metodik qo'llanmalar va multimedia resurslarini yaratish. Ushbu qo'llanmalar rolli o'yinlar, muammoli vaziyatlar va dialogik matnlarga boy bo'lishi kerak. O'qituvchilarning milliy qadriyatlarni tushuntirish va ularni dars jarayonida ijodiy qo'llash borasidagi pedagogik mahoratini oshirishga qaratilgan muntazam malaka oshirish kurslarini tashkil etish. Maktab va oila o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish, chunki boshlang'ich sinf o'quvchisi uchun oila – qadriyatlarning asosiy manbaidir. Ota-onalar ishtirokida "Milliy an'analar" mavzusida ochiq darslar va tadbirlar o'tkazish.

Ushbu metodik yondashuvlar orqali maktab yoshidagi bolalarda vatanparvarlik, insonparvarlik, halollik, mehnatsevarlik kabi milliy qadriyatlar nutq madaniyati bilan uyg'unlashgan holda shakllanadi va ular kelajakda jamiyatning yetuk, ma'naviyatli a'zolari bo'lib yetishadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 6-noyabrdagi PQ-4884-son Qarori: "Ta'lim-tarbiya tizimini yanada takomillashtirishga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida".
1. 2. Karimova M., Golboymurodov A. (2025). BOSHLANG'ICH SINFLARDA "TARBIYA" FANINI O'QITISH JARAYONIDA MILLIY
2. QADRIYATLARNING O'RNI. Modern Science and Research, 4(1), 494–498.
3. Rahimova G'. va boshqalar. (2021). Boshlang'ich ta'limda "Tarbiya" fanini o'qitish metodikasi. Chirchiq Davlat Pedagogika Universiteti.
4. Bolqiyev A.B. (2024). BOSHLANG'ICH SINFLAR O'QUVCHILARINI MILLIY QADRIYAT RUHIDA TARBIYALASHNING METODIK
5. ASOSLARI. Scientific article in Education and Educational Research, CyberLeninka.
6. Xoliqova P.A. (2022). THE SIGNIFICANCE AND PLACE OF USING NATIONAL VALUES IN THE EDUCATION OF THE YOUNG
7. GENERATION. Galaxy International Interdisciplinary Research Journal, 10(11), 127-130.